

Куцос О. І.

кандидат філософських наук,

докторант кафедри слов'янських мов

*Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

ЦІННІСНИЙ ВИМІР ОСОБИСТІСНИХ РИС З ТОЧКИ ЗОРУ УКРАЇНЦІВ, УЙГУРІВ ТА ХАНЬЦІВ: ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Увага до національного компоненту людської свідомості в умовах швидкої глобалізації втілюється не тільки в аналізі джерел, що висвітлюють значущі українські [3; 4], уйгурські [5; 6] та ханські [1; 2] соціокультурні особливості, але і в обробці даних міжнаціональних психолінгвістичних експериментів. В контексті вищесказаного результати емпіричного дослідження, присвяченого ціннісному виміру особистісних рис з точки зору українців, уйгурів та ханьців, представляються важливими і актуальними.

Опитування українських студентів було здійснено у 2015 р. на базі Сумського державного університету (м. Суми, Україна), опитування китайських студентів – у 2019 р. на базі 库尔勒实验中学 (Експериментальної середньої школи міста Корла) (м. Корла, СУАР, Китай). Вік учасників експерименту – від 16 до 31 року. Від українців отримано 162 анкети (з них 87 від чоловіків, 75 від жінок), від уйгурів – 82 анкети (з них 24 від чоловіків, 58 від жінок), від ханьців – 257 анкет (з них 110 від чоловіків, 107 – від жінок). Значущими визнавалися реакції з частотністю $\geq 0,5\%$.

Збір даних для психолінгвістичного експерименту здійснювався наступним чином: студенти мали скласти список, по-перше, із десяти найкращих, найбільш позитивних людських якостей, по-друге, із десяти найгірших, найбільш негативних рис людського характеру. Завдання для українців було подане українською мовою, для ханьців та уйгурів – китайською. Методологія аналізу отриманих даних, окрім статистичної обробки, включала їхній розподіл та інтерпретацію у відповідності до розробленої нами класифікації: усі риси характеру представляються як такі, що відображують поведінково-реактивні («Як реагувати?»), емоційно-чуттєві («Що відчувати?»), соціально-культурні («Як взаємодіяти?») та філософсько-світоглядні особливості («Яким бути?»).

Звернемося до розгляду позитивних рис характеру і перелічимо по 10 найбільш значимих цінностей для представників кожної нації. Отже, ієрархія найкращих людських якостей з точки зору українців виглядає наступним чином: *чесність* (7,15%), *доброта* (6,67%), *щирість* (4,59%), *сміливість* (3,87%), *відповідальність* (3,28%), *чуйність* (2,62%), *вірність* (2,50%), *терплячість* (2,21%), *працьовитість* (2,21%), *ввічливість* (1,85%).

Найбажаніші людські риси з точки зору уйгурів групуються таким чином: *доброта* (5,50%), *згуртованість* (5,30%), *сердечність* (5,20%), *сміливість* (4,99%), *працьовитість* (4,59%), *дружелюбність* (4,08%), *відповідальність* (3,98%), *послужливість* (3,77%), *чесність* (3,47%), *щирість* (3,36%).

На думку ханьців, найкращі особистісні риси представлені наступним чином: *доброта* (4,24%), *сміливість* (3,98%), *сердечність* (3,90%), *згуртованість* (3,50%), *працьовитість* (3,39%), *чесність* (2,99%), *відповідальність* (2,82%), *готовність надати допомогу* (2,74%), *дружелюбність* (2,37%), *щирість* (2,37%).

Загалом опитувані навели 55 позитивних людських якостей з частотністю $\geq 0,5\%$. Найбільшу цінність для всіх учасників експерименту мають *взаємодопомога*, *відповідальність*, *гостинність*, *доброзичливість*, *доброта*, *дружелюбність*, *повага*, *працьовитість*, *пунктуальність*, *сердечність*, *сміливість*, *стриманість*, *терплячість*, *чесність*, *чуйність*, *щирість*. Отже, аксіологічний вимір людських якостей для українців, уйгурів та ханьців стосується, перш за все, рис характеру на позначення поведінково-реактивних та соціально-культурних особливостей, тобто тих, які регламентують способи дії індивіда як невід'ємної частини соціуму. Разом із тим, ціннісні виміри особистісних рис на позначення емоційно-чуттєвих та філософсько-світоглядних особливостей представників різних націй перетинаються значно менше. На нашу думку, це чітко підкреслює універсальність «золотого правила моралі», яке регламентує поведінку людини, проте нічого не каже про її внутрішню сутність, не регулює душевного життя і світобачення.

Спільними тільки для українців та уйгурів цінностями є *любов* та *спокій*, що відображують риси характеру на позначення емоційно-чуттєвих та поведінково-реактивних особливостей. Спільними тільки для уйгурів та ханьців є *передбачуваність* і *раціональність*, тобто вияви філософсько-світоглядної сфери. Особистісні риси, що поєднували б тільки українців та ханьців, не виявлені.

Тільки для українців характерне визнання значущості *вихованості*, *вірності*, *життєрадісності*, *креативності*, *надійності*, *наполегливості*, *почуття гумору*, *розуму*, *самостійності*, *сили*, *справедливості*,

цілеспрямованості, щедрості. Тільки уйгури зазначили важливість таких особистісних рис, як *колективізм, любов до співу, любов до танців, послужливість, ретельність, слухняність*. Тільки ханьці відмітили цінність *активності, відданості, готовності надати допомогу, довіри, оптимізму, патріотизму, прагнення прогресу, самовпевненості, старанності, шанування батьків*.

Звернемося до розгляду негативних особистісних рис і перелічимо по 10 антицінностей для кожної нації. Так, на думку українців, найгірші людські риси характеру групуються таким чином: *злість* (5,34), *лінь* (4,84%), *егоїзм* (4,84%), *заздрість* (3,71%), *боягузтво* (3,39%), *брехливість* (2,77%), *черствість* (2,58%), *жадібність* (2,33%), *безчесність* (2,26%), *безсердечність* (1,89%).

Згідно з результатами опитування уйгурів, негативні людські якості представлені таким чином: *бунтарство* (7,21%), *лінь* (6,54%), *безчесність* (5,70%), *черствість* (5,70%), *боягузтво* (5,54%), *злість* (4,87%), *підступність* (4,19%), *безсердечність* (3,86%), *неслухняність* (3,52%), *нестримність* (2,35%).

З точки зору ханьців, найгірші особистісні риси можуть бути представлені наступним чином: *безчесність* (5,93%), *лінь* (5,89%), *боягузтво* (4,36%), *підступність* (4,20%), *черствість* (3,93%), *злість* (3,46%), *квалітивість* (2,98%), *себелюбство* (2,63%), *безсердечність* (2,47%), *безвідповідальність* (2,39%).

Учасники експерименту навели 53 найменування негативних рис характеру із частотністю $\geq 0,5\%$. Представники усіх трьох національностей вважають антицінностями такі особисті риси, як *безвідповідальність, безсердечність, безчесність, боягузтво, егоїзм, жадібність, зарозумілість, злість, лінь, неповага, нестримність, підступність, черствість*. Згідно з нашою класифікацією, найбільш значимими антицінностями є ті, що означають поведінково-реактивні особливості, дещо меншою мірою – філософсько-світоглядні. Таким чином, важливим для українців, уйгурів та ханьців є те, як не слід реагувати і яким не слід бути. Разом із тим, емоційно-чуттєві та соціально-культурні антицінності не мають чіткої регламентації, що свідчить про допустимість ширшої варіативності індивідуальних ознак, ніж загальноприйнятої поведінки.

Антицінностями, спільними для українців та уйгурів, є *грубість і неупунктуальність*, тобто поведінково-реактивні особливості. Уйгурів і ханьців об'єднує негативне ставлення до таких рис, як *бездушність, індивідуалізм, негостинність, непередбачуваність, неслухняність та себелюбство*, тобто в основному поведінково-реактивні та соціально-культурні особливості. Антицінностей, спільних лише для українців та ханьців, не виявлено.

Тільки українці визначили такі антицінності, як *агресивність, байдужість, брехливість, гординя, дурість, жорстокість, заздрість, зрада, користолобство, лицемірство, лестощі, невихованість, ненависть, неохайність, нетерпимість, нечесність, підлість*. Тільки для уйгурів характерне негативне ставлення до таких рис, як *альтруїзм, атеїзм, безініціативність, бунтарство, взаємодопомога, драгівливість, забіякуватість, колективізм, небалість*. Тільки для ханців характерне неприйняття таких антицінностей, як *запальність, квапливість, хвилювання*.

Не можна оминати увагою той факт, що неединичне визнання уйгурами негативними таких явищ, як *альтруїзм* та *взаємодопомога*, свідчить про наявність неочевидного, додаткового смислового навантаження цих цілком позитивних у загальному розумінні феноменів. Таке становище виразно свідчить про те, що будь-яка класифікація лише приблизно окреслює межі ціннісної сфери: в певний час у певному суспільстві можуть з'явитися фактори, які стирають межу між цінностями та антицінностями, а інколи й міняють їх місцями.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що проведений психолінгвістичний експеримент дозволяє скласти узагальнений ідеалізований портрет людини, який відповідає ціннісній картині представників різних націй. Важливість та значущість вивчення та розуміння аксіологічного виміру національного характеру складно переоцінити у сучасному світі, орієнтованому на розвиток всебічних, у тому числі соціокультурних, контактів між різними країнами та народами. Знання та розуміння соціальних, психологічних та культурних відмінностей забезпечує міцні зв'язки між країнами та народами на основі взаємної поваги та прийняття.

Список використаних джерел:

1. Готлиб О. М. Этнология Китая (ханьцы). Обрядность и символика основных этапов жизни. Москва, 2020.
2. Гране М. Китайская цивилизация. Москва, 2016.
3. Стражний О. С. Український менталітет: Ілюзії. Міфи. Реальність. Київ, 2008.
4. Юрій М. Ф. Етногенез українського народу. Київ, 2008.
5. Dautcher J. Down a Narrow Road: Identity and Masculinity in a Uyghur Community in Xinjiang China. Harvard University Asia Center, 2009.
6. Zang Xiaowei. Uyghur Conceptions of Family and Society. Routledge, 2019.